

O SINGURĂ BISERICĂ ÎNTRE PRUT ȘI NISTRU, O NECESITATE PENTRU UNIREA DEPLINĂ A R.D. MOLDOVENEȘTI CU MAMA SA ROMÂNIA

Unirea R. Moldovenești cu Mama sa România a avut o componentă oarecum neglijată în abordarea marelui eveniment din primăvara anului 1918, accentul fiind pus pe componenta politică și militară.

Situația Bisericii ortodoxe din teritoriul cedat Rusiei de către Imperiul Otoman în anul 1812 era conștientizată și prezentată în anul 1918 de către cei care cunoșteau bine situația, pe fondul renașterii spirituale între Prut și Nistru începând cu primăvara anului 1917. Este îndeobște cunoscut și recunoscut că Biserica-privită ca instituție divină, cum mai este denumită, a fost dintotdeauna un factor hotărâtor pentru viața morală, în domeniul așa de vast și complex al evoluției spiritului public. Pentru poporul român, privit în toată dezvoltarea sa spațială-numită și spațiul etnic, de-a lungul istoriei sale biserica a fost o forță reală, chiar dacă adeseori inertă, care, prin mijloacele specifice de acțiune și influențare, a fost generatoare de idei și fapte mari, chemată să dea orientări și avânturi noi.

De aceea se considera și atunci că „biserica va rămânea și în viitor o necesitate socială organică, pe care nici o doctrină pozitivistă ori radicalistă o va putea înlătura fără primejdie de-a provoca o prăpastie adânc păgubitoare evoluției și armoniei sufletești din lume”².

Dacă această afirmație evidențiază aspectul pozitiv, firesc și necesar pentru această instituție, situația bisericii din Basarabia, pentru teritoriul cu acest nume din fosta gubernie rusească, a fost opusul stării de normalitate. Politica rusească de la 1812 până în anul 1917 a fost promovată cu atenție și oarecare prudență, căutând să evite afectarea bruscă a spiritului religios al poporului, astfel că în primele decenii nu s-au produs schimbări majore.

Biserica a fost lăsată în rosturile ei vechi, cu mitropolit și preoții moldoveni, cu limba și cărțile moștenite de la voievozii care au îmbogățit material și spiritual și spațiul dintre Prut și Nistru. Cel puțin sub acest aspect suferința nu era mare, enoriașii se bucurau ca și în trecut de cuvântul celor care slujeau în limba și pe înțelesul lor. Situația nu a durat mult, astfel că introducerea prin mijloace administrative a spiritului rusesc a devenit politică de stat, cu aplicare și în domeniul ecleziastic, în baza unui program specific tuturor

cuceritorilor. Deznaționalizarea era cuvântul de ordine, iar metodele aplicate erau cele care își dovediseră eficiența în teritoriile anexate de-a lungul veacurilor. Clasa privilegiată a fost relativ ușor câștigată, prin favoruri și facilități de acces la sferele înalte ale societății ruse. Clasa de jos a românilor majoritari a fost ținută în întuneric, la limita minimă a existenței materiale, dar și, cel mai grav, al celui spiritual. Lipsa de acces la învățământul de masă, introducerea limbii ruse în administrație, școală și biserică, urmarea în primul rând deznaționalizarea preoțimii și învățătorimii, cei chemați să asigure hrana sufletească a poporului. S-a reușit astfel ruptura, în condițiile inexistenței unei rezistențe a acestor categorii de intelectuali și a implicării statului român, care acorda un oarecare sprijin politic, material și spiritual doar în problemele românilor de peste Carpați și de la sud de Dunăre.

Printr-o politică lipsită de moralitate, autoritățile laice și clerul rus au dat un alt sens locului și rolului Bisericii, cel de îndrumare spirituală și grijă față de sufletul credincioșilor, transformându-se într-un mijloc de exploatare materială și influențare spirituală, posibil a fi realizat în condițiile în care în funcțiile de conducere au fost numiți preoți ruși, iar stareții mănăstirilor erau de aceeași etnie sau sub o ascultare necondiționată.

Totul a fost posibil prin rusificarea mănăstirilor înființate de domni evlavioși și de credincioși cu dragoste creștinească, un proces continuu despre care se vorbea și s-a scris în primăvara anului 1918. Se amintea de abuzurile Arhiepiscopului Anastasie, încă în scaun la Chișinău, care a scos călugării moldoveni de la mănăstirile Japca și Călărășanca, aducând acolo călugărițe rusoai ce de

peste Nistru (Eparhia Hotinului). La Japca bătrânul egumen părintele Profirie abia finalizase cu ajutorul obștei sale ridicarea și sfințirea unei noi biserici, când mai marii bisericii ruse au decis ca un preot rus, Teognosi, să nstaleze călugărițele ruse, aruncând pe drumuri pe cei care ani de zile se ocupaseră de bunăstarea mănăstirii și mângâierea sufletelor celor care-i treceau pragul.

Deși au intenționat să protesteze față de abuzul săvârșit, au ajuns la concluzia că nu aveau cui, astfel că au încercat să-și găsească un alt adăpost. Dar unde când „...în mai toate mănăstirile stareții sunt ruși. Așa în mănăstiri ca Dolorușa, stareț este Antim, un rus adus din Siberia de episcopul Isache. În mănăstirea Hârjanca, stareț este Nicolae cu influență bulgaro-rusă. În Mitropolia Chișinăului iconomul este un rus, Ghenadie Robeja, din satul Zancuieca, guvernământul Cămenț Podolsk. În Mănăstirea Căpriană, stareți sunt niște ruși Jacob și Pitirim”³. Despre cei doi stareți de la Mănăstirea Căpriană se spunea că au devalizat lăcașul de cult de bunuri mobile prin vânzare către ruși, pomenindu-se între altele: 6 cruci de argint aurite, din care una era cu lemn sfânt, două Evanghelii mari îmbrăcate în argint aurit, între care una scrisă pe pergament, și donată mănăstirii de gospodarul Moldovei Petru Rareș, două potire mari aurite și racla de argint, cu sfintele moaște ale sfinților mucenici Chiric, Iliuță și Gheorghe. De asemenea, din averea mișcătoare a mănăstirii s-au vândut: 40 vase mari cu vin, 3000 puduri de pâine, 50 porci mari, 100 porci mai mici, 8 boi, 70 care cu fân, doage de gospodărie în valoare de 4000 ruble, varză tot de aceeași valoare. Situația din mănăstirile Basarabiei, doar succint evocată de autorul articolului, ducea

la aprecierea că „este necesar imediat să se ia măsuri ca aceste lucruri istorice cari sunt de glorie, nu numai pentru noi, dar pentru tot neamul românesc, să fie aduse înapoi. Stariții Iacob și Pitirim să fie dați la pedeapsă și obiectele cele vechi, care se păstrează prin mănăstiri, să fie adunate în Muzeul Național din Chișinău. Iar pentru naționalizarea mănăstirilor din Basarabia să se ia cele mai urgente măsuri”⁴.

Despre acest aspect Iustin Frățiman scrisese încă din luna februarie, dând exemple concrete despre situația unor valori spirituale care, de-a lungul timpului, au fost scoase din lăcașele de cult din Basarabia: în mănăstirea Alexandru Nevski din Petersburg se găsește un epitrahil, pe care este cusută icoana lui Alexandru cel Bun, voievodul Moldovei; în diaconicul Mănăstirii Peciorschi din gubernia Pskov este un felon (veșmânt liturgic, purtat de preot și episcop în timpul slujbelor, deasupra tuturor celorlalte veșminte) de la 1657 care a fost evaluat 30.000 ruble; la Kiev în mănăstirea Pecerschi se găsește icoana lui Irimia Movilă; în muzeul Academiei duhovnicești din Kiev se găsesc multe obiecte din Basarabia, între care o Alexandrie cu ilustrații făcute în Chișinău prin secolul al XVIII-lea; în biserica dintr-un sat din gubernia Volinschi se găsesc niște icoane moldovenești cu inscripție românească de prin secolul XV sau XVI; în târgul Rogani din gubernia Harcov se găsește o icoană a Maicii Domnului cu o inscripțiune românească, despre care se spune că este o copie exactă a icoanei făcătoare de minuni a Prea Sfintei Maicii Domnului, ce se păstrează în Sf. Mănăstire Neamț, trimisă de împăratul Andronic Paleologul, voievodului Alexandru cel Bun în anul 1399.⁵

Sunt doar câteva exemple ale dezastrului material și spiritual

produs de stăpânirea rusească, timp de 106 ani, asupra patrimoniului bisericii ortodoxe dintre Prut și Nistru.

PLEDOARIE PENTRU UNIREA MITROPOLIEI BASARABIEI CU CEA A MOLDOVEI ȘI SUCEVEI

După proclamarea independenței R.D. Moldovenești, clerul românesc, acuzat de lipsă de reacție față de acțiunea autorităților clericale ruse de la Moscova și Chișinău, a trecut la acțiuni și activități revendicative, de „naționalizare”, așa cum se întâmpla în alte sectoare de activitate-învățământ, cultură, armată.

Începând cu luna februarie 1918 se constatata o reînviere a activității preoților români pentru naționalizarea bisericii, reprezentanții cu vederi unioniste exprimate public, au lansat ideea autocefaliei bisericii basarabene, primul semn fiind constituirea unei comisii care avea menirea de a convoca un Sobor, care să discute, analizeze și decidă așezarea pe noi baze a raporturilor cu bisericile frățești, să stabilească reguli legale și canonice, organizarea și funcționarea școlilor bisericești, ș.a.

S-a stabilit ca lucrările acestei comisii să înceapă în ziua de 16 februarie/1 martie 1918 în Sala Eparhială sub conducerea preotului Ioan Știucă⁶, cu speranța „că această comisiune însufletită de dorința de a vedea biserica din Basarabia în rândul celui dintâi izvor de viață și cultură națională, va găsi calea potrivită chemată s-o scoată din mâinile străinilor în timpul cel mai scurt și să puie la cârma ei Moldoveni luminați”⁷.

Comisia pentru convocarea și pregătirea Soborului cuprindea 7 moldoveni și câte un reprezentant

al rușilor, bulgarilor și ucrainenilor. Președinte a fost ales părintele Ioan Știucă, în prezidiu ca ajutoare au intrat protoiereul Ion Andronic, preoții S. Bejan și I. Ziatov și Vladimir Gafencu, iar ca secretari preoții O. Dumbravă, A. Gromadschi, P. Păduraru, A. Ciulecov, Efocliev⁸.

Convocarea Soborului era o problemă doar dacă se ținea cont de existența unor reglementări, insuficient de clare, mai degrabă cutume, care prevedeau că un asemenea demers putea avea loc doar cu binecuvântarea Patriarhului Rusiei. Dionisie, egumenul Mănăstirii Suruceni, avea în acest sens un punct de vedere tranșant: „Se poate găsi vre-un articol sau lege care ar putea dovedi că răpirea, care a fost făcută politicește de Rusia a unei jumătăți din Mitropolia Moldovei ar fi putut da dreptul Sinodului rusesc să anexeze duhovnicește pe cea răpită politicește? Și de este vreo lucrare a preasfințitului Sinod rusesc, care ar putea dovedi că anexarea a avut loc și este întemeiată pe hotărârile sfintelor canoane și a obiceiurilor vechi a bisericii ortodoxe?”⁹.

Întrebările retorice erau adreseate celor care susțineau ideea obținerii acordului Patriarhiei de la Moscova pentru convocarea Soborului la Chișinău. Pledând pentru convocarea Soborului, egumenul de la Suruceni a făcut un istoric al problemei, dând exemplu situația bisericii Ciprului în secolul al V-lea. Bazându-se pe realități istorice, egumenul susținea că: „Pentru adunarea Soborului mai cu dreptul ar fi și mai canonicește a lua binecuvântarea de la Preasfinția Sa Mitropolitul Moldovei și Sucevei, din a cărui hotare am și fost rupți 100 de ani politicește și duhovnicește, dar de temeiul canonului mai sus pomenit, noi nu am fost deslipiți”¹⁰.

Pentru Egumenul Dionisie

cel mai important era ca Soborul să discute trei probleme importante: drepturile Sinodului bisericii rusești asupra bisericii dintre Prut și Nistru, drepturile Mitropoliei Moldovei asupra aceluiași spațiu etnic românesc, drepturile bisericii moldovenești asupra românilor de peste Nistru.

În privința drepturile bisericii Moldovei asupra tuturor moldovenilor, invocându-se cel de al 34-lea canon al sfinților apostoli, conform căruia fiecare nație trebuie să aibă episcop sau mitropolit anume pentru neamul său, se considera „că neamul moldovenesc (românesc) ori unde s-ar întâmpla trebuie să fie ocârmuit de mitropolitul Moldovei, necăutând la granițele sau hotarele, cari ne despart pe noi politicește”¹¹. Se exemplifica cu situația rușilor din America sau Japonia, pentru care Patriarhia de la Moscova trimitea episcopi supuși canonicăște lor, deși erau în țări străine de ei, guvernele din acele țări le înlesnea activitatea. Acest lucru nu era permis moldovenilor dintre Prut și Nistru, majoritari, care nu aveau dreptul să-și aleagă mitropolit sau episcopi din neamul lor. Situația era asemănătoare și în Ucraina, în care locuiau mai mult de jumătate de milion de moldoveni, care continuau să fie în robie duhovnicească.

Acțiunea Patriarhiei Moscovei în Basarabia era asemănătoare cu cea a Patriarhiei Constantinopolului promotoare a elenizării, în detrimentul luminării poporului: „Acolo elenizarea, aci rusificare, ceea ce în biserică nu ar fi trebuit să aibă loc niciodată”¹². Pe baza unor realități istorice în raporturile patriarhiilor de la Constantinopol și Moscova în raporturile cu populația din teritoriile stăpânite de imperiile otoman și țarist, egumenul de la Soroceni considera că: „Tot în acest fel și biserica Moldovei ar avea dreptul,

bazându-se pe Canonul acela al 34-lea al sfinților apostoli, să-și întindă drepturile nu numai peste Nistru, dar și în America și în tot locul, unde numai s-ar afla fii rătăciți ai neamului nostru¹³.

Se pare că în spiritul acestor idei, promovate înainte de a fi publicate în presa de la Chișinău, lucrurile intrau pe un făgaș normal, dovadă că acea Comisie pregătitoare constituită, formată „din delegați ai diferitelor așezăminte și organizațiilor clericale și profesionale și din profesorii Seminarului duhovnicesc, era chemată să pregătească proiectele de lege pentru reformarea administrației bisericești, a celei eparhiale, ținutale și parohiale; ea se va ocupa cu chestiunea organizării pe baze noi a învățământului din școlile bisericești de toate treptele și cu alte întrebări de însemnătate hotărâtoare din viața bisericească¹⁴.

Conform celor stabilite, comisia s-a întrunit în prima ședință vineri, 16 februarie/1 martie 1918, la 6 la ora 18.00, în Casa Eparhială, fiind condusă de preotul Ion Știucă, președintele comitetului de organizare, având ca secretar pe protoiereul I. Andronic. Printre membrii comisiei s-au aflat și Onisifor Ghibu, un bun cunoscător al chestiunilor bisericești din Transilvania, și George Tofan-profesor de Istoria bisericească a românilor la Seminarul duhovnicesc din Chișinău. În cuvântul de deschidere preotul Ioan Știucă a prezentat istoricul chestiunii bisericești din primăvara anului 1917, scopul și sarcinile comisiei și a delegaților din componență. Aspectul inedit al propunerilor a fost ca în comisie să fie incluși doi delegați din partea Mitropoliei de la Iași. Prima ședință a comisiei a avut un caracter pregătitor, deschiderea oficială având loc două zile mai târziu la reședința Arhiepiscopului Anastasie, după

liturghia din catedrală.

La ședință a fost prezent și părintele Arhimandrit Gurie, ajutorul ministrului cultelor de la Chișinău, care și-a exprimat bucuria participării la eveniment, arătând că: „Guvernul nostru își dă foarte bine seama de marea însemnătate care o are biserica pentru viața omenească și pentru stat. El cunoaște că Biserica este așezământul duhovnicesc care susține partea morală în viața obștească și garantează buna rânduială și liniște, că statul fără biserică nu poate exista și pentru aceasta nu se gândește la despărțirea bisericii de stat. Guvernul nostru ne făgăduiește sprijinul său material, având mare nevoie de sprijinul moral al Bisericii. Însă Guvernul dorește ca Biserica ortodoxă din Basarabia să fie reorganizată așa fel, ca ea să devie un izvor de cultură națională, moldovenească, ca ea să fie reformată pe temeiurile proclamate de revoluție, anume de sine hotărâre a naționalităților, libertății, autonomiei și democrației. Preoțimea trebuie să se apropie mai mult de norod, să vorbească aceeași limbă, care o vorbește norodul, ca să nu fie ce-a fost până acum, că capul Bisericii avea o altă floare decât trupul¹⁵.

Prezența lui Onisifor Ghibu în comisie a fost benefică și în sensul că a propus ca viitoare organizare a bisericii R.D. Moldovenești să aibă ca sursă de inspirație „Statutul Organic al Bisericii ortodoxe române din Transilvania¹⁶, pe care l-a pus la dispoziția celor interesați. În scurt timp, părintele Petru Popovici a tradus statutul în limba rusă în scopul de a-l face cunoscut tuturor celor chemați a așeza biserica moldovenească pe temelii noi. Adept al aceluși model, Onisifor Ghibu considera că „Statutul Organic este cea mai bună lege de organizare și el

va întări viața bisericească și națională din Basarabia¹⁷, exprimându-și dorința și speranța că membrii comisiei îl vor avea ca punct de plecare în activitatea sa.

Desfășurarea ședinței oficiale în locul stabilit a fost privit cu suspiciune și îngrijorare, în condițiile în care Arhiepiscopul Anastasie continua să se manifeste ca un slujitor al bisericii și intereselor ruse. Era cunoscut de către majoritatea intelectualității românești din Basarabia că arhiepiscopul Anastasie depusese toată strădania pentru rusificarea mănăstirilor, că în urmă cu câteva zile fusese la Soborul rusesc de la Moscova, unde, cu siguranță fusese instruit să facă tot ce era posibil pentru păstrarea vechii stări de lucruri. Odată declanșat procesul naționalizării bisericii, tot mai mulți reprezentanți ai clerului, care suportase consecințele impunerilor rusești, se alăturau cerinței că „arhiepiscopul Anastasie nu mai avea ce căuta în Basarabia, că poporul acestei țări nu este rus, și nu-i trebuie povățuitori ruși. Iar dacă Arhiepiscopul n-ar înțelege, vor trebui căutate mijloacele, de a-l sili să treacă Nistrul împreună cu toți rușii. Abia atunci când vom fi scăpat de străin va începe învierea națională a bisericii din Basarabia! Iată care-i cea dintâi datorie a preoțimii moldovenești și ea trebuie să și-o îndeplinească fără zăbavă¹⁸.

Sarcina principală a comisiei era revenirea bisericii din R.D. Moldovenească la Mitropolia Moldovei și a Sucevei, de unde fusese ruptă de către de către cei care hotărârau soarta acestui teritoriu. Uzurpatorii acestei bisericii nu mai puteau rămâne la conducere, trebuiau înlăturați pe căi legale și creștinești.

Urmare a acestei necesități și convingeri, comisia bisericească pentru convocarea Soborului a

decis să trimită la Mitropolia din Iași o delegație formată din părințele protoiereu I. Andronic și Justin Frățiman, care trebuia să se prezinte Mitropolitului Pimen Georgescu, căruia să-i prezinte doleanțele clerului basarabean, să solicite ca Mitropolia Moldovei și Sucevei să trimită doi delegați în comisia de la Chișinău. Vizita la Iași a avut loc între 3/16-8/21 martie 1918, exact în zilele în care s-a semnat tratatul de la Buftea, guvernul A. Averescu a demisionat, la conducerea țării fiind instalat un guvern condus de către A. Marghiloman.

Așa cum rezultă din raportul întocmit de preotul I. Andronic și prezentat membrilor comisiei în ședința de la 18/31 martie 1918, cei doi delegați au ajuns la Iași într-o zi de sâmbătă, cu sprijinul căpitanului Mihalache, fiind cazați și hrăniți gratis la Mitropolie. A doua zi au participat la slujba din biserica Mitropoliei, la sfârșitul căreia s-au prezentat la Pimen Georgescu, care i-a primit la reședința sa, unde le-a ascultat scopul venirii la Iași, primind promisiunea că vor fi sprijiniți pentru îndeplinirea demersului reprezentanților bisericii de la Chișinău, cu precizarea că „această făgăduință să nu fie de noi înțeleasă ca un fel de apăsare, ca un directiv, care să retragă viața noastră poate nu într'acolo unde înșine am fi doriți. Noi, basarabeni, suntem liberi la așezarea vieții noastre după a noastră cunoștință, folosindu-ne cu ajutorul fraților noștri celor de peste Prut. Luând seama la chestiunile, care sunt puse la dezbateră comisiei noastre Prea Sf. Mitropolit au găsit potrivit, ca noi mai întâi să lucrăm acelea, ce sunt legate cu împrejurările timpului curgător, iar celelalte ar putea să rămâe și pe vremea viitoare. Una din cele mai temeinice chestiuni pentru reorganizarea vieții bisericești este chestia parohială. La

această chestiune Înalt Preasfinția Sa este dorit, ca noi să nu scăpăm din vedrea noastră două principii: mai întâi să fie desrobită preoțimea de acel jug ca să nu mai tindă mâna sa la parohie pentru hrană, acest lucru este legat și cu împrejurările vremii, când țăranul nostru se uită cu ochi răi la toți pe care îi poartă în spinarea sa, și mai ales la preoți. Se cuvine ca preoții să fie îndestulați de stat. Al doilea, preoții să fie însenați la parohii de stăpânirea bisericească iar să nu fie ales de dânsle. În biserică nu poate să aibă loc nici o democrație afară de Christocrație. Din principul acela, care este primit și de înalt Preasfinția sa că Mitropolii, episcopii, membrii de Consistorii și alți servitori ai instituțiilor bisericești, se cuvine să fie fețe alese nici cum nu urmează, că și preoții să fie aleși de parohii, lucrul acesta de pe urmă n-are temeiul canonicesc și este primejdios pentru biserică, aducând mare demoralizare atât turmei cu despicierea ei în multe părți așijderea și preoților, silindu-i la fapte înjositoare pentru a lor cinste”¹⁹.

În privința desemnării unui delegat al Mitropoliei Iașului și Sucevei, IPS Pimen l-a desemnat pe preotul Ioan Țincoca, care a studiat Academia duhovnicească din Kiev și a fost la soborul rusesc din Moscova cu episcopul Nicodim din partea Bisericii Ortodoxe Române, cea de a doua persoană urmând a fi desemnată de ministrul instrucțiunii și cultelor. Cei doi delegați de la Chișinău au fost nevoiți să mai rămână la Iași până la instalarea noului guvern, astfel că până la stabilirea unei întâlniri au fost îndrumați să petreacă timpul la schitul părintelui Teodosie Soroceanu, un basarabean care se mutase de la Athos la Iași, unde cu binecuvântarea P. S. Mitropolit Pimen și-a cum-părat o suprafață de pământ, pe

care a ridicat un schit mic cu casă de oaspeți pentru basarabeni. Prin mijlocirea IPS Pimen, miercuri 7/20 martie 1918 delegații au fost primiți de noul ministru al cultelor-Simion Mehedinți, „care a vorbit cu noi mai mult de un ceas de vreme. D. ministru e o persoană foarte favorabilă, un adevărat român plin de mare dragoste către neamul românesc, și vorbea ca noi în limba basarabeană. Despre limbă d-sa a vorbit, că Academia Română a recunoscut acel principiu că graiul poporului de țară este un izvor viu, prin care se cuvine a spăla, a curăți limba românească de lipitori străine. Graiul basarabean cu plăcere amintește d-sale de vremile cele mai vechi, când limba poporului românesc a fost mai curată decât astăzi. D-sa parcă cu lacrimi vorbea de Prutul, care a fost un hotar blestemat între frații moldoveni, care au fost un părete de despăițire peste care numai păsările zburau, iar frate cu frate nu se mai cunoșteau, măcar că se priveau unul pe altul de peste hotar. Având programul chestiunilor puse la dezbateră comisiei noastre, d-sa a vorbit de chestia parohială. Democratizarea parohiilor se cuvine de înțeles așa ca norodul să aibă cea mai potrivită părțire la viața bisericească. Să luăm pildă de la biserica Transilvaniei, unde autoritatea preotului este înaltă, norodul este împărțit deplin. Dorindu-ne cel mai deplin spor la toate lucrurile noastre pentru reorganizarea vieții bisericești, D. ministru ne-a dat și așa sfat: să nu faceți nimăruie nedreptate, pentru că nedreptatea totdeauna bate mai întâiu pe acel, care o face. Neamul nostru a fost cel mai mult pățimaș, și din pilda noastră să cunoaștem ce este jugul cel străin; cum noi fiind români nu putem să ne schimbăm firea noastră, pielea noastră românească, așa și alții

nu pot săși prefacă firea sa, pentru cea luând ce este al nostru, să cunoaștem drepturile celorlalți locuitori din țara noastră. Cu dreptate și cu muncă neamul nostru va ieși la calea vieții cea mai bună”²⁰.

Convocarea Soborului bisericesc la Chișinău necesita resurse materiale importante, de care inițiatorii nu dispuneau. Prin urmare, cu acordul membrilor comisiei, preotul I. Știucă s-a adresat în scris lui Simion Mehedinți, în speranța unui sprijin. La începutul scrisorii se scotea în evidență că proclamarea independenței R.D. Moldovenești, „a pus biserica ortodoxă moldovenească față în față cu necesitatea de a-și hotărî și ea starea sa în împrejurările politice ale țării. Independența politică a unei țări trage întotdeauna după sine, ca o urmare firească, ca și biserica din acea țară să fie independentă pe temeiul național. Această independență aduce după sine și autocefalia”²¹.

Toată problema putea fi rezolvată prin convocarea Soborului bisericesc al R.D. Moldovenești, în cadrul căruia trebuiau rezolvate importante chestiuni bisericești, dar și unele de politică națională, în condițiile în care „biserica moldovenească era subordonată canonic Patriarhului Moscovei, iar de altă parte în relații nemijlocit de apropiate cu biserica română, biserica soră cu soarta, cu istoria, cu limba, cu obiceiurile și cu toate deosebirile vieții poporului”²².

În scrisoare se sublinia, în cuvinte frumoase, bine alese, chiar dacă nu totdeauna pe deplin reale, locul și rolul bisericii din Basarabia în păstrarea limbii poporului, „în condițiile când influența politică și culturală era gata să înghită existența nației moldovenești, clasa dominantă a poporului moldovenească se cultiva departe de nord și sorbea în sine idei și sentimente

străine, biserica, în toate împrejurările ei grele, a stat neîntrerupt la paza sufletului străbun al poporului și al limbei străbune, ca purtătorul tuturor aspirațiilor și așteptărilor ascunse ale poporului. Tot biserica a cultivat pe fiii săi, dându-le cele mai bune simțiminte și idei naționale, întemeiate pe religie, și cu aceasta a păzit nația moldovenească pentru timpurile mai bune, pentru viața ei neatârnată”²³.

Prin urmare, Soborul bisericesc de la Chișinău trebuia să lucreze pentru hotărîrea principiilor pe care să se bazeze relațiile dintre biserică și Republică, avându-se în vedere realitatea demografică, astfel încât ortodocșii ucraineni, velicoruși, bulgari, găgăuzi și alții să nu fie dezavantajați, exact cum Simion îl sfătuisese pe petent să se acționeze de către noile autorități bisericești de la Chișinău.

Partea finală a scrisorii dezvăluia adevărata cerință a comisiei care trebuia să pregătească Soborul, asigurarea resurselor financiare și materiale de către conducerea R.D. Moldovenești, iar ministrului de la Iași i se solicita să binevoiacă a „înainta această cerere a ei și a o sprijini înaintea Sfatului Țării, pentru ca să se dea bisericii mijloacele materiale de lipsă”²⁴.

Cerința delegației adresată mitropolitului și Sucevei, cât și lui Simion Mehedinți, și-a găsit răspunsul, la 20 martie/2 aprilie 1918 când la Chișinău a sosit părintele econom Constantin Nazarie, fostul șef al Serviciului religios din cadrul Statului Major General al armatei române. Prezentându-se comisiei, C. Nazarie a dat citire adresei transmise de Mitropolitul Pimen a1 Moldovei, apoi s-a adresat celor prezenți cu următoarele cuvinte: „Prea Cucernice Părinte și Cinstită Adunare, suntem fericiți să ne aflăm în mijlocul vostru în această clipă pe care cu ardoare au dorit o

moșii și strămoșii noștri, cari gustase traiul laolaltă ca toți frații dar pe care n-au trăit-o. V-ați adunat pentru ca să puneți o nouă temelie propășirii și renașterii poporului Republicii Moldovenești. Lucrarea e mare, e și grea, căci actul acesta e un însemnat moment istoric, de la care va atârna hotărâtor starea de înflorire și fericire a neamului românesc.

Noi suntem un popor mic. Aceasta însă să nu ne sperie că și mulțimea dacă se sprijină pe puterea pumnului, nu poate dăinui decât vremelnic și mai curând sau mai târziu ajunge la descompunere și chiar la peire, iar popoarele mici, care se epuizează în lupta pentru trai cu muncă cinstită, ordine și dreptate, își au viitorul asigurat. Așa credem noi, că doriți să lucrați voi pentru binele poporului moldovenească. Pentru atingerea acestui sfânt țel sufletul nostru de creștini și adevărați frați va pune la îndemâna voastră toată căldura lui. Mulțumind pentru frumoasa primire ce ne faceți urăm propășire și fericire republicii basarabene, bisericii și tuturor instituțiilor ei”²⁵.

REAȚII LA DECIZIA DE UNIRE

Prezent la Ședința Sfatului Țării în ziua de 27 martie/9 aprilie 1918, Arhimandritul Gurie Grosu a avut o intervenție scurtă, cu o semnificație aparte, în spiritul dorințelor clerului basarabean, prevestitoare de evenimente viitoare: „A sosit momentul când trebuie să se hotărască soarta noastră. Și nu ne va fi grea această hotărîre nouă celor care am lucrat deja pentru unire. Știm cu toții că la sânul mamei e cald și moale. Nu atât de reforma agrară am suferit noi, ci din cauza că nu ne-am putut cultiva în limba noastră. Acum o sută șase ani era

aici episcopia Hușilor și pământul acesta pământul Moldovei. Același pământ, același popor și aceeași credință! Avem însă și unele deosebiri pe care România le și recunoaște. Ne trebuie o dietă provincială care să supravegheze și să slujească interesele economice ale Țării. Ne trebuie să avem bresle ale noastre, un director al învățământului și acestea vor fi recunoscute și la București. Dea D-zeu ca unirea votată de noi să aducă în curând și antreu sorei noastre Transilvania, să întemeiem cu toții o Românie mare și frumoasă²⁶.

Mitropolitul Pimen Georgescu a fost printre primii care a transmis de la Iași o felicitare lui Ion Inculeț și Daniel Ciugureanu cu ocazia unirii R.D. Moldovenești la Patria mamă: „Bine cuvântat fie Dumnezeu părinților noștri, care în a Sa iubire către neamul românesc, a orânduit, ca a noastră Basarabie, prin hotărârea Sfatului Țării și luminatul patriotism al Guvernului să se lipească pentru veșnicie la trupul patriei mame, de la care a fost despărțită timp de mai bine de un veac. Această veste bună, ce ne-a sosit de la Chișinău, e pentru Biserica Neamului Românesc o dulce mângâiere în aceste vremuri grele, dar plină de nădejde pentru un viitor mai fericit. Din toată inima binecuvântează norodul basarabean și îi doresc o viață liniștită și întemeiată pe dragostea creștinească²⁷.

Într-o telegramă separată, adresată președintelui Soborului bisericii basarabene, înaltul ierarh de la Iași scria: „Vestea despre unirea Basarabiei cu patria mamă, mi-a umplut sufletul de cea mai mare bucurie. Dee Dumnezeu, ca Biserica basarabeană, care a avut o strânsă legătură cu scaunul Mitropoliei Moldovei, prin clerul ei vrednic și iubitor de neam, să fie pentru norodul basarabean călăuză luminată către o viață

liniștită și întemeiată pe dragoste creștinească²⁸.

În timp ce se sărbătorea decizia de unire în tot spațiul dintre Prut și Nistru, Comisia pregătitoare a Soborului s-a întrunit în trei ședințe succesive în cadrul cărora s-a discutat cursul acțiunilor în noul context politic, luându-se decizia de a se trimite din nou la Iași o delegație pentru a lua înțelegere cu guvernul român și cu Mitropolitul Pimen, privitor la poziția bisericii basarabene. După mai multe discuții, la 6/19 aprilie 1918 s-a decis să plece la Iași preoții Ion Bejan și Crocos, cât și P. Păduraru, care trebuia să discute cu primul ministru A. Marghiloman și IPS Pimen. Ajunși la Iași, membrii delegației au prezentat IPS Pimen un document în care se arăta: „S-a săvârșit aceea ce cu multă înfocare și răbdare am așteptat noi toți moldovenii Basarabiei în curs de 100 de ani și mai bine. În ziua de 27 martie 1918, România a primit la sânul ei pe acea fiică, care înainte de 100 de ani i-a fost răpită cu puterea. De atunci și până acum ochii triști ai mamei iubite au urmărit cu bună vedere viața acestei fiice. Credem și nădăjduim că îndeplinita unire politică va aduce binele și fericirea nu numai fraților de sânge, moldovenilor, ci și tuturor cari cu voia Providenței se găsesc locuitori ai patriei Basarabia, iar astăzi cetățeni ai României. Noi toți locuitori ortodocși ai Basarabiei, moldovenii și minoritățile, nu stăm la îndoială nici un moment, că cimentul cel mai bun care ar întări definitiv legătura noastră cu România, poate să fie o înțelegere și unire deplină și în privința, bisericii; cu atât mai mult că noi toți cari astăzi politicește facem o Românie, cu aceleași cuvinte și cu aceeași inimă mărim pe unul adevăratul Dumnezeu. Dar fiind încredințați de aceasta, noi toți împreună vedem bine

cum că unirea politică n-a adus cu sine și nici n-a putut aduce mecanic și unirea bisericeii. Păstrând cu neclintire temeiurile canonice, pe care este zidită toată viața a unicei bisericeii ortodoxe și nedorind pe deoparte să fim socotiți ca schismatici, iar pe de altă parte îngrijindu-ne ca toți locuitorii ortodocși ai Basarabiei, cari alcătuiesc biserica Basarabiei, să trăiască în înțelegere și strânsă unire, noi nădăjduim și suntem convinși că apropierea noastră bisericească și via comunitate reciproca se va înfăptui în pace, dragoste și bună înțelegere între biserica rusă cu care canoniceste, în momentul de față noi încă suntem legați, și cea română, cu care noi în credință și dragoste am fost uniți totdeauna. Din dragoste către adevărata mamă, biserica ortodoxă basarabeană, noi reprezentanții clerului și ai mirenilor, aleși de către toate dregătoriile și organizațiile bisericești și lumești, precum de către toate cercurile județene bisericești, îngrijindu-ne de binele bisericeii noastre ne am adunat cu toții încă mult înainte de 27 martie și deschizând cu binecuvântarea Arhiepiscopului nostru ședințele comisiunii pentru convocarea Soborului, am început a lucra pe bază canonică a cele așezămături, care după ce vor fi sancționate de viitorul Sobor al bisericeii basarabene, vor trebui puse ca bază a vieții organizării și a conducerii bisericeii. Prin delegații trimiși, noi membrii comisiunii pentru convocarea Soborului, avem onoare a aduce la cunoștința I. P. S. V. că înaripați cu cele mai bune idei și speranțe cu toții vom continua lucrările noastre cât de intensiv. Noi nu putem spune dinainte cu punctualitate, care va fi hotărârea Soborului bisericeii basarabene, dar credem cu tărie și sperăm că libertatea internă de a dispune singură de sine realizată deja

În unirea Basarabiei cu România, și recunoscută de România, autonomia acordată Basarabiei va fi pusa ca temelie și în organizarea bisericii basarabene, cu cât mai mult că noi de bunurile libertății în viața bisericească ne-am folosi și refolosii. Noi suntem încredințați că nu numai nu vom pierde nimic din aceea ce am avut și avem în timpul de față în relațiile juridice și materiale, dar vom dobândi de la frații noștri de sânge deplină putință de a organiza viața launtrică a bisericii noastre, fără vre un amestec din afară pentru ca ea trăind pe principii canonice, să-și ajungă pe deplin scopul, ducând pe fii săi pe calea dezvoltării și desăvârșirii morale, spre a crește prin aceasta creștini și cetățeni buni și folositori statului, iar noi reprezentanții bisericii, să ne simțim ca adevărți servitori și urmași ai lui Hristos și să putem spune fără șovăire celor pe care îi păstorim-Noi toți n-am pierdut nimic ci am câștigat²⁹.

Din discuțiile cu IPS Pimen și A. Marghiloman membrii delegației au înțeles că Soborul poate decide organizarea vieții bisericești conform voinței și posibilităților, dorința fiind aceea de a se alege un mitropolit al Basarabiei și al românilor de peste Nistru cu un Sinod din preoți și mireni pe lângă el, așa cum a fost în anii 1812-1837 pe vremea mitropolitului Gavriil Bănulescu Bodoni. Pentru aceasta Soborul bisericii ortodoxe trebuia să fie convocat cel târziu până la 20 mai/2 iunie 1918, pentru a dezbate aspecte dogmatice și păstrarea autonomiei.

Cele exprimate de către delegați la Iași a generat o vie dezbateri în privința organizării bisericii între Prut și Nistru, optându-se, în cele mai multe cazuri pentru o apartenență la Biserica Ortodoxă Română cu păstrarea unei autonomii locale.

Intr-o perioadă frământată în privința clarificării statutului bisericii din Basarabia, spre sfârșitul lunii aprilie 1918 IPS Anastasie s-a deplasat la Iași pentru a discuta cu IPS Pimen Georgescu. Punctul de vedere al mitropolitului Moldovei și Sucevei a fost clar și ferm: „...în urma unirii Basarabiei cu România legătura dintre Basarabia și patriarhul Moscovei încetează și biserica ortodoxă basarabească reintră în legături canonice cu a Moldovei. Tot odată s-a pus în vedere arhiepiscopului Anastasie ca să facă cunoscut lucrul acesta în întreaga țară, având să fie pomenit la slujbe nu patriarhul Tihon, ci mitropolitul Pimen³⁰.

Așa cum era de așteptat, răspunsul lui Anastasie Gribanovschi a fost tot atât de tranșant, susținând că problema trebuia discutată între autoritățile bisericilor ortodoxe ruse și române, trebuind luată în considerare poziția preoților și poporului dintre Prut și Nistru.

Rezultatul vizitei arhiepiscopului Anastasie la Iași a generat, așa cum era de așteptat, nemulțumiri din partea Patriarhului Tihon, care continua să susțină că: „Unirea cu România nu poate fi socotită definitivă până la pacea generală, și că în privința unirii bisericii basarabene cu cea din România va avea să hotărască însuși poporul basarabean într-un sobor sau adunare anume. După părerea înaltului părinte de la Moscova, granița Rusiei e încă tot Prutul³¹.

În mod ostentativ, în acele zile Patriarhul Moscovei i-a ridicat la rangul de protoierei onorari pe părintele Constantin Ursu și pe părintele Constantin Bivol din Chișinău, iar părintelui protoiereu Constantin Popovici i-a dat dreptul de a purta nabaderniță.³² Aceste înaintări au fost contestate la Chișinău, considerându-se că în

noile condiții gestul de la Moscova era impardonabil.

DECIZII ALE SFÂNTULUI SINOD AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

În ziua de 8/21 iunie 1918 la Iași a început sesiunea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, la care au luat parte arhierii din Moldova și din teritoriul ocupat, în frunte cu mitropolitul-primat Conon, cât și ministrul cultelor. Pe ordinea de zi s-a aflat și problema organizării bisericii din Basarabia. În intervenția sa ministrul cultelor a vorbit despre semnificația unirii cu Basarabia, spunând că: „...din punct de vedere politic toți moldovenii au aceleași simțăminte cu noi din punct de vedere religios, toți românii trebuie să fim uniți în aceleași simțăminte. S-a constatat însă că o infimă parte a clerului basarabean hrănește și acum simțăminte rusești, Se înțelege că biserica ortodoxă autocefală română nu poate urma simțămintelor celor înstrăinați și ale celor care uneltesc împotriva neamului nostru. Față cu aceasta stare de lucruri d. ministru propune Sinodului să procedeze legalmente așa după cum cer dogmele și canoanele bisericii noastre în urma refuzului Arhiepiscopului Anastasie al Chișinăului de a veni la ședințele Sinodului³³

În condițiile refuzului Arhiepiscopului Anastasie de a participa la sesiunea Sfântului Sinod de la Iași postul său a fost declarat vacant. S-a decis însă hirotonirea Arhimandritului Gurie, stabilindu-se ca dată ziua de duminică 15/28 iulie 1918, solemnitatea urmând să aibă loc în biserica Mitropoliei din Iași.

INSTALAREA EPISCOPULUI NICODIM MUNTEANU LA CHIȘINĂU

Ca urmare a părăsirii postului de către Arhimandritul Anastasie, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a decis numirea și împun-ternicirea „P.S. Episcop al Hușilor – Nicodim să conducă afa-urile Arhiepiscopiei Chișinăului și Hotinului până la alegerea unui titular. Odată cu trimiterea Prea Sfințitului Nicodim, atât Sf. Sinod cât și înaltul guvern au ținut ca într-un glas să dea încredințare că vi se vor îndeplini cu sfințenie toate dorințele privitoare la auto- nomia bisericească de care aveți nevoie”³⁴.

Îmediat, la 16/29 iunie 1918, Sfântul Sinod a emis și publicat „Cartea Pastorală”, prin care se acorda autonomie Bisericii basara- bene, un document relevant pen- tru înțelegerea contextului în care s-au luat deciziile de importanță majoră pentru consolidarea unirii: „Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Autocefale Române, vă trimite la toți, cu cea mai părintească dragoste, cuvântul lui de pace și de binecuvântare în Domnul. Îndreptățit prin fapta înălțătoare și veșnică a Unirii din 27 martie 1918, prin care Basarabia s-a ali- pit de bunăvoie la patria mamă, Sfântul Sinod a ținut de a da grab- nică și plăcută datorie, să facă pur- tare de grijă pentru cele bisericești ale voastre, chiar din cele dintâiu ședințe ale adunării lui de acum.

Cel dintâiu pas pe care dragos- tea noastră și așezământul sfințelor canoane ale sfintei noastre biserici, una, sfântă, sobornicească și apos- tolică, ne-au îndemnat să-l facem către voi, a fost poftirea în mijlo- cul nostru a fratelui în Cristos. I. P. S. Anastasie, Aphiiepiscopul de Dumnezeu păzitei eparhii a toată Basarabia. Cu multă mâhnire vă

vestim însă, că înalt Prea Sfinția Sa Anastasie, a nesocotit deopotrivă și dragostea noastră, și rânduielile de veacuri ale sfintei biserici orto- doxe de răsărit, în loc să se înfăți- șeze în sfântul nostru Sinod unde îl chemau datorita sa canonică și trebuința de a ne arăta și nouă sta- rea, păsurile și dorințele de acum ale clerului și ale norodului basara- bean, I. P. S. S. a găsit de cuviință să plece la Moscova, unde a primit să rămână și să lucreze într-un sinod străin de biserica națională a pă- storiților săi, și sub o autoritate (mai mari), alta decât a Chiriarhului său canonic, înalt prea Sfinția Sa Pimen, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, sub a cărui oblăduire îl rânduesc, prin Unire, atât vechiul așezământ bisericesc al țării Moldovei, cât și canonul 34 apostolic.

Purtarea aceasta ne-a dove- dit că I. P. S. Anastasie înțelege să rămână cetățean rus și să fie ierarh ai bisericii rusești-ca unul care a călcat deopotrivă: bună voie de la Eparhia Chișinăului și Hotinului, pe care a vestit-o vacantă”³⁵.

Cartea pastorală preciza clar că ocuparea, cu toate drepturile și îndatoririle fostului arhiepiscop, de către PS Nicodim Munteanu a pos- tului vacant de la Chișinău era tem- porară, până la alegerea unui titu- lar canonic. Sfântul Sinod solicita preoților și credincioșilor ascultare și bunăvoință față de cel numit în funcție.

Totodată, Sfântul Sinod și guvernul de la Iași încredința populația dintre Prut și Nistru că se va respecta autonomia biseri- cească dorită și necesară, cu urmă- toarele precizări: „1. Alegerea ierar- hilor (capilor) bisericești basara- beni, se va face de Marele Colegiu Eiectoral (marele sfat pentru ale- gerea României întregi) atunci când vor face parte din acela și aleșii norodului basarabean, adică deputații, senatorii și membrii

consistorului bisericesc. 2. Averile bisericii basarabene vor fi ținute în cinstea lor și lăsate numai în folo- sul biserici și al așezămintelor bise- ricești de cultură și binefacere, care se află acum și care se vor mai înte- meia. 3. Starea materială a clerului nu numai că se va păstra cum este, dar se va mai îmbunătăți, tot așa ca și starea lui culturală. 4. Clerului în deobște i se va lăsa toată puțința de-ași întemeia orice așezământ de învățătură și binefacere care se va socoti de folos, cu îndatori- rea bineînțeleș de a nu se vătăma, nici rânduelile de veacuri ale orto- doxieii, nici drepturile și îndatori- rile naționale, nici buna rânduială în Stat. 5. Intr-un cuvânt S. Sinod și înaltul Guvern al regatului român, își iau împreună îndatorirea de a nu lua din Basarabia ce a dobândit până acum, dar să-i îndeplinească în cel mai apropiat viitor toate dorințele care se pot împăca cu păstrarea neștirbită a ortodoxiei, cu fața națională a ei și cu îndato- rirea de a fi cât de bună rânduială în această biserică, ajunsă una și nedespărțită cu biserica autocefală drept măritoare de răsărit a regatu- lui român”³⁶.

Semnatarii Cărții pastorale: Comon-Mitropolit primat, IPS Pimen-mitropolitul Moldovei și Sucevei, Nicodim-episcopul Hușilor, Antim P. Botoșăneanul, Nifon al Dunării de Jos, Teodosie al Romanului, Dionisie al Buzăului, S. Mehedinți-ministrul cultelor, Bartolomeu Băcăuanul, exprimau dorința, speranța și urarea că: „sub părinteasca noastră oblăduire, cât și osârdia noastră de a vă vedea cât mai repede împăcați în dorințele voastre de autonomie, împărtășite și de noi în întregul lor, vă trimitem, prea cucernici părinți și drept mări- torilor creștini ai scumpei noastre Basarabii, toate doririle noastre de sănătate, de dragoste desăvârșită a unuia către altul și către Patria,

Statul, Neamul și Dumnezeuul părinților noștri, cum și binecuvântările noastre arhieresti și părintești, în numele Prea sfintei și nedespărțitei Treimi, al Prea sfintei și pururea Fecioarei Maria, născătoarea de Dumnezeu, și a tuturor sfinților³⁷.

Deciziile adoptate de către Sfântul Sinod au generat agitații în rândul preoților ruși, care au declanșat o puternică acțiune antiromânească printre preoții moldovenii, parte dintre aceștia menținându-și poziția de a rămâne sub ascultarea Moscovei. Nemulțumiți de deciziile Sfântului Sinod de la Iași, unii arhiepiscopii ruși, episcopii Dionisie și Gavriil, au decis să părăsească Chișinăul, plecând în zilele de 21 și 22 iunie 1918 la Tighina, de unde să treacă Nistrul cu o destinație necunoscută atunci.

Presa de la Chișinău a informat zilnic cititorii săi despre deciziile Sfântului Sinod, prezentând personalitatea celui nominalizat pentru conducerea temporară a structurilor bisericii dintre Prut și Nistru, subliniind aspectul de continuitate, cu excepția perioadei 1821-1918, în privința numirii de preoți români la conducerea treburilor clerului în tot spațiul până la Nistru. Numirea episcopului Nicodim Munteanu nu era întâmplătoare, sublinia continuitatea activității în acest spațiu a Episcopiei Hușilor, avea în vedere și faptul că înalta față bisericească studiasse la Academia duhovnicească din Kiev, cunoaște bine și limba și Biserica rusească, considerându-se că va înțelege ușor specificul vieții religioase din teritoriul recent unit cu Țara.

INSTALAREA EPISCOPULUI NICODIM MUNTEANU LA CHIȘINĂU

Decizia de numire a înaltului reprezentant al Mitropoliei Moldovei la Chișinău a fost anunțată imediat Comisariatului General al Basarabiei, care a primit sarcina de a organiza ceremonia primirii în ziua de 23 iunie/6 iulie 1918. După consultări și discuții cu autoritățile civile și religioase, Statul Major al Comisariatului General al Basarabiei a stabilit programul (Anexa nr.), care a prevăzut: oficialitățile și structurile militare prezente pentru primire în gara Chișinău; desfășurarea ceremonialului militar în gara Chișinău; modul de constituire a cortegiului pentru deplasarea IPS Nicodin de la gară la Catedrală; măsuri de asigurarea ordinii pe itinerariul de deplasare; dispunererea în catedrală a oficialităților și a credincioșilor; ieșirea din Catedrală după terminarea serviciului religios și deplasarea la Palatul Mitropolitan.

Presa a informat pe larg evenimentul care urma să aibă loc, scriind în detaliu despre importanța momentului, a făcut o elogioasă prezentare a vieții și activității celui care urma să sosească la Chișinău.

Conform programului stabilit și anunțat, a ordinelor și dispozițiilor transmise de către structurile implicate în primirea înaltului ierarh, în dimineața zilei de 23 iunie/6 iulie 1918, în zona gării din Chișinău erau prezenți toți cei stabiliți: „La ceasurile 8 jumătate dimineața un număr însemnat de credincioși, profesori, învățătoare și slujbași umplu peronul gării Chișinăului. O companie din batalionul de vânători cu drapelul și muzica este așezată în stânga gării pentru a da onorurile. Sosesc pe rând d. ministru Ciuhureanu, toți directorii basarabeni dl. general Istrati, care trece

trupa în revistă, generalii Dabija, Brăescu, Mironescu. d. Pretorian, directorul C F R Radu Voinescu, d-nii colonel Dumitriu, Butunoiu, Haritonovici și alți ofițeri superiori și inferiori. Afară de ei, preoți, primarul orașului, profesorii de la Universitatea populară și cursurile de învățători³⁸.

La 08.55 a sosit în gară generalul Arthur Văitoianu, iar la ora 9 trenul special cu care s-au deplasat oficialitățile de la Iași: I P S părintele Nicodim, Simion Mehedinți-ministrul cultelor, vicarul Mitropoliei Moldovei-arhiepiscopul Antim Botoșăneanu, administratorul Casei Bisericii- Dobrescu, părintele I. Savin-directorul seminarului „Veniamin Costache” din Iași, părintele Niculescu-directorul Seminarului din Râmnicu Vâlcea, părintele I. Gotcul-profesor la seminarul din Iași și alții.

Pe fondul muzical al Rugii, garda a prezentat onorul, iar I P S Nicodim Munteanu a fost întâmpinat de către I P S părintele arhimandrit Gurie Grosu, cei doi având un scurt dialog specific unor asemenea momente. Cortegiul a fost format conform celor stabilite, deplasarea, înedită pentru locuitorii orașului, desfășurându-se sub privirile tuturor celor prezenți pe troptuare, la ferestrele și balcoanele caselor. În Catedrală 50 de preoți în veșminte de sărbătoare, erau dispuși pe două rânduri printre care a trecut IPS Nicodim, însoțit de arhimandriții Gurie Grosu și Dionisie Erhan. După așezarea I P S Nicodim în scaunul Arhiepiscopal, înconjurat de preoți, Simion Mehedinți a dat citire Decretului regal din 16/29 iunie 1918 de numire a arhiepiscopului Nicodim, ca locțiitor al Arhiepiscopiei Basarabiei : „Asupra raportului ministrului nostru secretar de Stat la departamentul instrucțiunii și al cultelor sub No. 6968; Văzând hotărârea Sfântului

Sinod din ședința sa de la 14 iunie 1918, Am decretat și decretăm : Prea sfințitul Episcop al Hușilor, Nicodim Munteanu, este însărcinat să gireze afacerile Arhiepiscopiei Chișinăului și Hotinului până la alegerea unui titular. Ministrul nostru, secretar de Stat la departamentul Cultelor este însărcinat cu executarea acestei hotărâri³⁹.

A urmat aducerea la cunoștința celor prezenți a gramatei mitropolitului Moldovei, din 21 iunie/4 iulie 1918, citită de P S Arhiereul Antim, vicarul Mitropoliei Moldovei, un adevărat program și sarcini pentru cel numit în funcție: „PIMEN, din mila lui Dumnezeu Arhiepiscop și Mitropolit al Moldovei și Sucevei, către: Prea Sfințitul Nicodim, Episcop al Hușilor, împuternicitul Sfântului Sinod cu conducerea vremelnică a Arhiepiscopiei Chișinăului și Hotinului. Prea Sfințitul și întru Hristos iubite Frate. Au trecut 106 ani de când prin deslipirea scumpei noastre Basarabiei de la țara mamă, Moldova a încetat legătura politică și cu ea și conducerea și administrația duhovnicească a Bisericii basarabene, care de veacuri era supusă jurisdicției canonice a Scaunului Mitropoliei Moldovei și Sucevei. Această despărțire între mamă și fică se datorește vremurilor grele și dureroase, prin care a trecut neamul nostru românesc, căci nu știm de vor mai fi fost alte neamuri, care să fi îndurt greutățile vremurilor, așa cum le-au îndurat strămoșii noștri. ar, cu cât greutățile vremurilor, erau mai adânci și ai dureroase, cu atât credința strămoșilor noștri în Dumnezeu se întărea și nădejdea îi mângâia, că vor veni vremuri mai bune, întemeiate pe dreptatea lui Dumnezeu.

Și în adevăr, nădejdea nu i-a înșelat, căci dreptatea s-a făcut și scumpa noastră Basarabie s-a unit pentru vecie cu țara românească.

Prea Sfinției Voastre, iubite în Hristos frate, prin însărcinarea dată de Sf. Sinod și Guvernul M. S. Regelui, V-a fost dat ca să conduceți afacerile bisericești și să îndepliniți cu preoțimea de acolo nevoile religioase ale norodului pravoslavnic basarabean prin reprezentanții săi în Parlamentul Țării și Consistoriul Superior Bisericesc. Prea Sfinția Voastră luând Arhiepiscopia bisericii basarabene, veți restabili vechea legătură canonică și legală a acelei biserici cu scaunul Mitropoliei Moldovei și Sucevei, care a fost despărțită în timpul marelui Mitropolit Veniamin Costache, al cărui suflet amărât atunci, se va bucura acum în Cer, de izbânda adevărului și facerea dreptății.

Acolo, în laturile dintre Prut și Nistru, veți găsi un norod care păstrează fără știrbire sfânta credință ortodoxă, din vremea marelui arhiereu moldovean Petru Movilă, și vitejia strămoșească din vremea lui Ștefan cel Mare și Sfânt, neuitatul Voievod al Moldovei. Veți auzi de numele multor fii ai Basarabiei, cari au murit luptându-se vitejește pe câmpiile războiului, lăsând în urma lor soațe, copii și părinți bătrâni. Veți găsi ostași invalizi, purtând pe trupurile lor urmele vitejiei. Veți găsi mulți copii orfani din război și multe văduve îndurerate și bătrâni slăbănogi.

De toți aceștia, împreună cu clerul fruntaș basarabean vă veți îngriji, chemând în ajutor milostenia obștească în fruntea căreia veți fi Prea Sfinția Voastră. Și nu mă îndoiesc că toate acestea le veți face cu grabă și bunăvoință, întrucât vă cunosc calitățile sufletești și dragostea ce purtați pentru biserică și popor. Făcându-vă din bunele noastre urări în Domnul pentru buna și fericita Arhiepiscopie, veți binevoi a împărtași clerului și fraților noștri basarabeni de toate

treptele sociale, dorința noastră de pace întru Hristos, dragostea unuia către altul și sănătate desăvârșită pentru îndeplinirea datoriilor ce avem către Dumnezeu, cel slăvit în Treime și către scumpa noastră țară. Așa să ajute Dumnezeu⁴⁰.

A urmat cuvântul arhimandritului Gurie Grosu, care, în numele Bisericii din Basarabia, în care a făcut un succint istoric al Episcopiei Hușilor și situației clerului și credincioșilor dintre Prut și Nistru: „Preasfințite Stăpâne, Preamilostivule Arhipăstor al Hușilor! În anul 1812 eparhia Hușilor, după cum ne spune istoria, pierdu toate ținuturile ce le avea peste Prut. De sub alcătuirea canonică a Preasfințitului Meletie a fost luată cu silnicie, a fost răpită mai toată turma lui. Creștinii moldoveni au fost despărțiți de arhipăstorul lor firesc și canonic, ei au fost încredințați altor păstori de neam străini cari limba norodului nu o știau și obiceiurile lui nu le pricepeau. Intre acești arhipăstori și turma moldovenească legătură sufletească nu era și nici nu putea să fie. Ei nici nu puteau vorbi cu norodul, și se arătau vrășmași ai limbei și ai deosebirilor lui naționale. La ei nu era desăvârșita dragoste către turmă, ci o neîncredere nocontenită, din care multe rele se făceau la mulți din Biserică, iar turma toată era menită să zacă întru întuneric pînă când nu va deprinde limba stăpânilor, de-naționalizându-se. După nenorocirile războiului de acum, în care România a avut nenumărate jertfe, și norodul a dus mari lipsuri și grele suferinți, Dumnezeu a trimes neamului nostru, mult suferitor, unica mângâiere să-și vază pe fiii săi, moldovenii din Basarabia, întorși iarăși către Patria-Mamă: România. Iar Mitropolia Moldovei și episcopia Hușilor are bucuria să vază turma sa întregită precum a fost o sută

șase ani înapoi. Să dăm deci slavă Preabunului Dumnezeu, care nu vrea să ispitească pe fiii săi mai mult de cât pot și împreună cu ispitele trimite și ușurare ca să putem suferi, care a făcut cu noi nevrednicii minunile sale, că s-a înfăptuit un vis frumos al frunțașilor noștri, care este alipirea Basarabiei de Moldova. Trebuie să te bucuri de aceasta mai ales Tu, Arhipăstorule al Hușilor, că oile înstrăinate oarecând, răpite de la turma Ta, s-au întors iarăși în staulul lor, supt canonica Ta oblăduire. Astăzi Tu, Arhipăstoriul nostru firesc și legiuit, care ai fost lipsit de drepturile Tale canonice prin silnicia autorităților politice, intră în drepturile Tale, în moștenirea Ta dreaptă! Această intrare nu este o săritură pe aiurea, ci o adevărată restituire a drepturilor canonice, de care Mitropolia Moldovei cu episcopia Hușilor n-a fost de jure canoniceste lipsită de nimeni. Intră deci, Preasfințite al nostru Stăpân, cu îndrăznire, cu cutezare, fără nici o îndoire, în drepturile Tale asupra Chișinăului, și ne păstorește pre noi, turma Ta, nu cu altă cărjă, ci cu aceeași cărjă arhipăstorească a episcopiei Hușilor, cu care o sută ani înapoi păstoreau pe străbunii noștri sfântul și bunul Veniamin Costache, apoi Gherasim și la urmă Meletie, a cărora ești următor drept în hotarele noastre. În credința aceasta au alergat cu picioare vesele să te întâmpine fiii tăi pre tine, părintele lor, trimis de însuși Împăratul ceresc. Iată aici înconjurându-te fiii tăi cei mai mari-slujitorii altarului. În numele lor mărturisesc înaintea Ta, că ei sunt gata cu plecaciune să îndeplinească toate învățăturile Tale arhipăstorești și toate poruncile. Iată ocârmuitoarii și căpeteniile Țării noastre, salutându-Te pre tine, eu cred că ei sunt gata cu plăcere să-ți ajute Ție în îngrijirile Tale sfinte pentru binele Bisericii noastre și

mântuirea sufletelor credincioșilor. Întâmpinându-Te cu bucurie, noi toți rugăm pe Cel prea înalt ca să te facă părinte, ce se bucură de fiii săi, ca prin acoperământul Maicii Domnului să te arate pre tine în pace întreg, cinstit, sănătos, întru zile îndelungate, drept îndreptând cuvântul adevărului lui Hristos. Cu nădejde Te rugăm, ca să ne îmbrățișezi pre noi toți cu dragostea ferbinte de tată, ca fiind încălziti de ea, să avem mai multă râvnă a ne grăbi spre nevoile ce ne stau înainte, spre lupta pentru tot binele și folosul Tronului, patriei și al neamului nostru⁴¹.

Răspunzând celor spuse de arhimandritul Gurie Grosu, IPS Nicodim Munteanu a spus celor prezenți: „Pace vouă, mireni, prea cucernici părinți, iubiiții mei tovarăși de lucru în ogorul Domnului, iubiiți creștini. Când Mântuitorul nostru Isus Hristos a trimis pe Apostolii săi la propovăduire, le-a zis: în oricare cetate veți intra, urați pace acelei cetăți, și dacă cetatea aceea va fi vrednică de pacea voastră, Pacea voastră va odihni peste ea. Și eu vă zic: pace vouă! Pacea am venit să propovăduesc aici între voi și legea dragostei, iubiiții mei fii duhovnicești, și nu fii ai mei de astăzi, precum a spus și precuciosul arhimandrit Gurie. Ci din vechime foști fii duhovnicești ai de Dumnezeu păzitei episcopii a Hușilor. Pacea am venit s-o propovăduesc neconținut între voi, pacea care s-a născut din Dumnezeiasca lege a Domnului Hristos. Legea păcii, legea dragostei izvorită din Evanghelia Mântuitorului nostru, s-o vestesc în limba norodului acestei țări, potrivit acelor porunci. Căci așezământul dumnezeesc este ca noroadele să asculte cuvântul Domnului în limba lor. Să ne amintim slăvita sărbătoare a pogorării Duhului Sfânt, numită a cincizecimii, care este

sărbătoarea limbilor, căci atunci s-a împărțit Apostolilor darul de a învăța noroadele în limba lor. Astfel a rămas de atunci așezământul dumnezeesc: ca apostol să știe limba noroadelor, iar norodul limba apostolilor. În biserică în limba norodului să înălțăm spre cer rugăciunile. Așa a fost și în scumpa noastră Basarabie pe vremea străluciților voievozi, când păstora un Varlaam, un Dosoftei și alți arhierii mari. Și dacă o clipă-căci 100 de ani în viața unui popor sunt o clipă-limba noastră a amuțit, Dumnezeu a făcut ca ea să răsune astăzi din nou. Prin toate faptele vremilor din urmă, petrecute în Basarabia, i s-au redat limbei naționale drepturile ei vechi. Când zic așa, nu înțeleg să păcătuim împotriva așezămintelor dumnezeesti, și astfel noi vom respecta și dreptul celorlalte națiuni de-a asculta cuvântul lui Dumnezeu în limba lor. Acum vreau să scot la iveală însemnătatea unui fapt. Ziua de 27 martie nu numai că a redat limbii noastre strămoșești drepturile ei, dar s-a alipit și biserica acestui pământ la mama ei-la mitropolia Moldovei. Căci atunci când Basarabia s-a alipit de bunăvoie la România, a trecut cu tot ce a avut: și cu trupul și cu sufletul și cu toate așezămintele ei. Pentru că nu se poate pricepe cu mintea, ca Basarabia să fie cu trupul peste Prut, iar cu sufletul dincolo de Nistru. Aceasta nu se poate nici după legile și așezămintele Țării și nici după rândueliile canonice. Atunci când un popor capătă neatârnarea, capătă și biserica această neatârnare; unirea politică aduce și pe cea bisericească. În puterea acestui temei Sfântul Sinod i-a pofțit frățeste la lucrările lui pe arhierii bisericii basarabene. Poftirea frățescă însă n-a avut răsunetul dorit și arhierii de aici au găsit mai bine să lucreze în alt sinod, pentru nevoile altei biserici.

Nu le facem o învinuire. Recunoaștem că ei erau buni patrioți ruși și s-au dus mai bine în Rusia, decât să rămâie la credincioșii lor. Așa s-a făcut că biserica Basarabiei a rămas fără păstor. Țara avea să pășească la alegerea păstorilor ei, dar după ce adunarea îndreptățită la această alegere nu s-a putut ține, acum Sfântul Sinod m-a trimis pe Smerenia mea. Și așa se face că mă înfățișez astăzi înaintea Domniilor voastre. Vă mulțumesc pentru frumoasa primire și dragostea D-voastră. Din partea mea vă aduc o inimă credincioasă, fără nici o prefăcătorie, vă aduc blagoslovnia Sfântului Sinod, vă aduc bunăvoința Regelui Ferdinand, vă aduc închinarea frățească a poporului moldovenesc de pe celălalt mal al Prutului. Iar preoțimei îi aduc încredințarea că Guvernul și Sinodul României au toată bunăvoința pentru ea și-i vor păstra toate drepturile câștigate. Țin însă să vă încredințez, că cea mai bună garanție a acestor drepturi va fi munca voastră pe care o veți desfășura în mijlocul poporului. Cu cât va fi ea mai rodnică, cu atât vă veți asigura mai bine și drepturile. La popor v-a trimis și Mântuitorul, la popor vă trimit și eu. Luminați-l, mângăiați-l, fericiți-l. Fericirea lui va fi fericirea voastră. Deci ochii la Hristos, ochii la popor, și atunci binecuvântarea Domnului va fi peste voi și peste toți, cu al Său dar și cu a Sa iubire de oameni, totdeauna, acum și pururea și în vecii vecilor⁴².

A urmat o mare și frumoasă slujbă, oficiată în limba română, răspunsurile fiind date de corul condus de părintele Berezovschi. După terminarea serviciului religios, în sunetele clopotelor și muzicii militare care cânta Ruga, cei prezenți au ieșit din Catedrală, s-a constituit convoiul care s-a deplasat la Palatul Episcopal, unde a fost organizată o recepție pentru 50 de persoane, la care a participat I P S S Nicodim, generalii Arthur Văitoianu, Ioan Istrati, Gheorhe Mironescu și Gheorghe Dabija, arhimandriții Gurie și Dionisie, miniștrii S. Mehedinți și D. Ciuhureanu, directorii departamentelor din Basarabia, vicepreședintele „Sfatului Țării», câțiva delegați tehnici, Onisifor Ghibu, protoierei și preoți moldoveni.

La masă au tostat pentru familia domnitoare, neamul românesc și armata română, părintele Nicodim Munteanu, arhimandritul Gurie Grosu, dr. Petre Cazacu și generalul A. Văitoianu. La orele 14 masa s-a sfârșit într-o atmosferă de o înălțare sufletească unică în felul ei, participanții părăsind incinta Palatului Episcopal.

La scurt timp după instalarea lui Nicodim Munteanu la Chișinău, au urmat unele re poziționări în privința clerului basarabean: Vicarul Chișinăului, Arhimandritul Dionisie, starețul mănăstirii Suruceni, a fost ales într-o ședință a Sfântului Sinod arhieru vicar al Eparhiei Chișinăului cu titlul de Ismail. Sa hotărât

ca hirotonisirea sa să se facă sâmbătă 22 iulie 1918; Arhimandritul Gurie Grosu a fost ales cu unanimitate vicar al Mitropoliei Moldovei și Sucevei, urmând a fi hirotonit în ziua de 18 iulie la Mitropolia din Iași cu solemnitatea specifică unui asemenea eveniment.

Prezența lui Nicodim Munteanu în scaunul arhiepiscopal de la Chișinău a fost până în decembrie 1919, când a revenit în scaunul episcopal de la Huși.

Deși s-a confruntat cu opoziția unei părți a preoților și credincioșilor din Basarabia, în acord cu misiune încredințată și nevoile de înnoire a bisericii, a reușit să restabilească serviciului divin în limba maternă, cu excepția localităților cu populație mixtă, unde slujbele urmau a fi ținute în română și slavonă, iar în satele cu populație neromânească, numai în slavonă. În cazul în care aici se aflau trupele române, slujbele se țineau ca și în cele cu populație mixtă. Abia la 1/14 septembrie 1918 s-a hotărât ca toată corespondența să fie redactată numai în limba română. De asemenea, au fost desființate vechile instituții introduse de administrația rusă: Consistoriul duhovnicesc, Sfatul eparhial, Consistoriul școlar bisericesc și Administrația ecumenică, înlocuite cu Administrația Eparhială a Arhiepiscopiei Chișinăului și Hotinului și Consistoriul Superior Eparhial.

Indiscutabil, personalitatea celui care a condus destinele bisericii ortodoxe între Prut și Nistru este demnă de misiunea încredințată și parcursul său, până la statutul de Patriarh al României. Recunoașterea valorii activității sale științifice în domeniul teologiei se găsește în alegerea sa ca membru de onoare a Academiei Române⁴³ în toamna anului 1918, apoi acordarea titlului de Doctor Honoris Causa de către Facultatea de Teologie de la Cernăuți în anul 1920.

ONE CHURCH BETWEEN THE PRUT AND THE DNIESTER, A NECESSITY FOR THE COMPLETE UNIFICATION OF D.R. OF MOLDAVIA AND THE MOTHERLAND, ROMANIA

Abstract: The full union of the Romanians in 1918 also required the return of the Orthodox Church between the Prut and the Dniester to where it was before 1812. Therefore, both in Iași and in Chisinau, action was taken in this regard, the steps being completed by the installation on the archbishopric seat of in Chisinau of Bishop Nicodim from Husi. Everything was the result of decisions of the Holy Synod of the BOR, the Iași Metropolis, the agreement of the Chisinau authorities.

Keywords: appointment, archbishopric, army, authorities, bishop, church, synod, minister, election.

- [1] Universitatea Hyperion din București.
- [2] *Ce-a fost Biserica din Basarabia?*, în *România Nouă*, Anul 2, nr. 148, 23 august 1918, p.1.
- [3] Justin Ștefan Frățiman, *Mănăstirile Basarabiei*, în *România Nouă*, Anul 2, nr. 71, 13 aprilie 1918, p. 1.
- [4] *Ibidem*.
- [5] Justin Frățiman, *Monumentele noastre istorice O parte ni le-au luat Rușii-alta ne-au prădat-o bolșevicii*, în *România Nouă*, Anul 2, Nr. 30, 24 februarie 1918, p.1.
- [6] *Protoiereul Ioan Stiuță* (30 iulie 1880, satul Recea, județul Bălți – d.?), absolvent al Seminarului Teologic din Chișinău (1902), hirotonit diacon (27 aprilie 1903), preot (30 aprilie 1903). Învățător de religie la Școala de învățare de pe lângă biserica Sf. Ilie. Ajutor al protopopului în orașul Chișinău (1906–1918). Membru al Consistoriului Duhovnicesc din Chișinău, ales la Congresul General Eparhial din 1920.
- [7] *România Nouă*, Anul 2, Nr. 21, 14 februarie 1918, p.1.
- [8] Prot. Ion Andronic, *Comisia pentru convocarea Soborului*, în *România Nouă*, Anul 2, Nr. 30, 24 februarie 1918, p. 2.
- [9] Egumenul Dionisie, *Mitropolia Moldovei, Sinodul rusesc și moldovenii Republicii Moldovenești și de peste Nistru*, în *România Nouă*, Anul 2, Nr. 48, 17 martie 1918, p. 1.
- [10] *Ibidem*.
- [11] Egumenul Dionisie, *Mitropolia Moldovei, Sinodul rusesc și moldovenii. Drepturile Republicii moldovenești de peste Nistru*, în *România Nouă*, Anul 2, nr. 48, 18 martie 1918, p. 1.
- [12] *Ibidem*.
- [13] *Ibidem*.
- [14] *România Nouă*, Anul 2, Nr. 25, 18 februarie 1918, p. 2.
- [15] *România Nouă*, Anul 2, Nr. 33, 28 februarie 1918, p. 2.
- [16] Pe larg în, Ioan A. Preda, *Constituția bisericii Greco-ortodoxe din Transilvania sau Statutul Organic*, Tiparul tipografiei arhiepiscopale, Sibiu, 1914.
- [17] *Biserica moldovenească pe cale bună*, în *România Nouă*, Anul 2, Nr. 36, 6 martie 1918, p. 2.
- [18] *Ibidem*, Nr. 25, 18 februarie 1918, p. 2.
- [19] *Delegația bisericească din Basarabia la Iași*, în *România Nouă*, Anul 2, Nr. 46, 15 martie 1918, p. 1.
- [20] *Ibidem*.
- [21] *De la Comisia bisericească*, în *România Nouă*, Anul 2, Nr. 47, 16 martie 1918, p.1.
- [22] *Ibidem*.
- [23] *Ibidem*.
- [24] *Ibidem*.
- [25] *Cronică bisericească*, în *România Nouă*, Anul 2, Nr. 57, 28 martie 1918, p.2
- [26] *România Nouă*, Anul 2, Nr. 57, 28 martie 1918, p. 1.
- [27] *România Nouă*, Anul 2, Nr. 60, 31 martie 1918, p. 2.
- [28] *Ibidem*.
- [29] T.N. Păduraru, *Din viața bisericii din Basarabia*, în *România Nouă*, Anul 2, Nr. 75, 18 aprilie 1918, p. 1.
- [30] *România Nouă*, Anul 2, Nr. 79, 29 aprilie 1918, p.1.
- [31] *Patriarhul de la Moscova și Biserica din Basarabia*, în *România Nouă*, Anul 2, Nr. 86, 5 iunie 1918, p. 2.
- [32] *Nabederniță*, Țesătură brodată cu fir pe care este reprezentată scena Învierii, purtaată la brâu de arhieriei sau unii preoți la ceremonii.
- [33] *Biserica Basarabiei în ședința Sfântului Sinod*, în *România Nouă*, Anul 2, Nr. 94, 17 iunie 1918, p. 2.
- [34] Ștefan Plugaru, Teodor Candu, *Episcopia Hușilor și Basarabia (1598-1949) (Istoric și documente)*, Edituar PIM, Iași, 2009, p. 168.
- [35] *Cartea pastorală al Sfântului Sinod al Bisericii autocefale Române dreptmăritoare de Răsărit către clerul și norodul Basarabiei*, în *România Nouă*, Anul 2, Nr. 69, 23 iunie 1918, p.1.
- [36] *Ibidem*.
- [37] *Ibidem*.
- [38] *Primirea sărbătorească a P. S. Nicodim*, în *România Nouă*, Anul 2, Nr. 102, 26 iunie 1918, p. 1.
- [39] *Monitorul Oficial al României*, Nr. . iunie 1918, p.
- [40] *Primirea sărbătorească a P. S. Nicodim*, în *România Nouă*, Anul 2, Nr. 102, 26 iunie 1918, p. 1.
- [41] Cuvântarea Preacuviosului Arhimandrit Gurie, *Ibidem*.
- [42] Cuvântul Prea Sfințitului Arhiepiscop Nicodim, *Ibidem*, p.1–2
- [43] Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române*, Editura Academiei Române, București, 1999, p. 356